

anderer zijde
ig van onze
wing in we-

ie heeft dan
precies gaat
achte van de
ien aan d'an
en niet meer
ulpe weet te
e verhouding
eenige bizon
niet mogen

ATERINK.

daar 11:5-8.

us eigen ant
n worden.
t
veel omstan
orde geboden
el waar, dat

rd van Jezus
engedaan

ord als Jezus
i kloppenden

oek van een
te ter vernij
ten avond en

n het stedeke

De bekende
rijmoedigheid
n zoowel om
m.

niet geringe

gebruikt en
zijn geheel

ing afwijzen?

s. kon in den

s op dat uur

met wien hij

verre vriend

en te helpen.

opt aan.

apende buur

n slaap, ietwat

man en aan

heid om naar

oor het weg

n licht werk

uldigen. Maar

de deur.

en hij den in

d gunstig werd

uit den slaap

teruggezonden.

schaaft was

t worden ver

Dan hebben wij in Gods Vaderhart geblijft en hebben wij vrijmoedigheid om tot Hem te gaan niet alleen, maar ook om te midden van teleurstelling te blijven kloppen.

Dan bidden wij als een vriend.
En wie zoo klopt dien zal worden opengedaan.

Want de Heere laat geen bidder staan.
Dat heeft Abraham, die een vriend Gods genaamd werd, ondervonden.

En dat zal ons aller ervaring zijn, wanneer wij ons aan den Heere gewennen.

Dan leven we biddend met God als een vriend.
J. G. KUNST.

WIJSBEGEERTE.

Wijsbegeerte in steen.

IV.

Wanneer de gulden snede de verhoudingen en verdeelingen in ons bouwwerk moet beheerschen, dan zijn er toch ook nog andere vragen aan de orde. Immers wanneer wij menschen gaan scheppen, hebben we niet alleen met stof en maatverdeling te doen, maar dan gaat het ook om de vorming van het voorwerp, dat straks ons bouwwerk zal zijn.

De vraag namelijk, hoe de afsluiting der ombouwde ruimte ten opzichte van de ruimte daarbuiten zijn moet, is van het grootste gewicht.

En hier wordt de eisch ten opzichte van den vorm geheel bepaald door het beginsel van den nieuwen tijd. Wanneer dan ook in onzen tijd er zooveel vreemde gezien wordt in de bouwwerken, die we aanschouwen, dan komt dat in den regel doordien men in dezen vorm iets ongewoons vindt.

Ten opzichte nu van dezen vorm zijn er vaste wetten.

De uitdrukking van onze ziel is een uitdrukking van het leven van den eeuwige, zoo zegt men. Naar alle kanten oneindig, en naar alle zijden afgesloten door de eeuwigheid alleen — dat kan slechts worden weergegeven door het figuur van den bol. Maar wij menschen kunnen toch ook weer niet dat eeuwige leven ten volle weergeven, aangezien we nimmer een onmetelijken bol kunnen construeren. Er blijft voor ons steeds een gebonden-zijn aan het aardse.

Wij zien steeds de dingen langs een eigen richtings-as, en vanuit een bepaald beschouwingsoppervlak, langs een rechte lijn naar boven toe. Maar daar omhoog zien wij het eeuwige. En om onze gezichts-as kringelen de gedachten van den eeuwige. En zoo komt er in de symboliek, door welke wij de dingen uitdrukken, een geheel van concentrische cirkels, alle gelegen in een ander plat vlak, dat evenwijdig loopt met zijn voorganger, alle uitlopend tusschen in het ééne punt: de oneindigheid zelf.

Wanneer we ons nu de figuur voorstellen, die deze symboliek weergeeft, dan komen we tot den kegel.

En dan natuurlijk, opdat de verhoudingen volmaakt zouden zijn — tot den kegel, die zich onder een hoek van 51 gr. 50 min. opwaarts heft.

Maar de kegel is een in de bouwkunst praktisch onbruikbaar model. Vandaar, dat men behoort uit te gaan van de naar menschenlijken maatstaf omgrensd pyramide. En de pyramide met den grondvlakhoek van 51 gr. 50 min. heeft bij herhaling dezelfde eigenschappen als de kegel, vanwaar men eerst uitging.

Heeft men op deze wijze de ideale zijde bepaald van het vraagstuk, anders staat het met den praktischen kant.

Voor woning heeft de mensch nodig een ruimte, die afgescheiden is van de buitenwereld. Daarvoor is, theoretisch beschouwd, voldoende een ruimte, die door een horizontaal vlak wordt gedekt, en door vier loodrechte wanden wordt omgrensd. Dus een rechthoekig paralelepipedum. Een huis van het model van een vierkante sigarenkist.

Natuurlijk zijn hier ook andere eischen — we komen daarop later terug.

Maar wanneer we uitgaan van deze ruimte, die strikt genomen, het oermodel van het huis zou kunnen worden genoemd, dan zijn toch ook hier al dadelijk zekere eischen. Immers dan mag gevraagd worden, dat de totaal-inhoud van het huis gelijk zij aan den inhoud van een pyramide, die het grondvlak van het bedoelde paralelepipedum heeft, en met een hoek van 51 gr. 50 min. oprijst.

Maar hier is meer.
De eigen proporties van het blok, dat wordt gebouwd, moeten ook weer door de gulden snede worden bepaald.

¹⁾ In dezen kegel krijgen we dus telkens weer de gulden snede. Elke rechthoekige driehoek heeft als langste rechte hoekzijde de hoogte-lijn, als kortste de straat van het grondvlak en als hypothenusa de tangens van een plat vlak op den mantel, die steeds even groot is. Daar elk vlak dat de hoogte-lijn rechthoekig snijdt slechts lijnen in zich heeft met vaste functie, blijft de verhouding steeds evenredig, en de gulden verhouding is (zooals verstaanbaar is na 't de vorige week gezegd), daar bij herhaling aanwezig, waar de straat van het grondvlak gelijk is aan den afstand van grondvlak tot anjvlak.

Evengoed als ook de verhoudingen van twee bouwblokken jegens elkaar.

Wanneer we dus twee bouwblokken hebben, het eene van $13 \times 8 \times 5$ en het andere van $8 \times 5 \times 3$ (zie de cijfers van de gulden verhoudingen in ons vorig artikel), dan moeten deze bouwblokken ten opzichte van de as van concentratie van onzen geest ook weer in evenwicht zijn. Aan dezen eisch wordt voldaan, indien de afstand van de eigenlijke as van het grootste blok tot de concentratie-as is gelijk aan 3 en de afstand van de as van het kleine tot de as van concentratie is gelijk aan 13^2 .

Nu is het inderdaad een getuigenis van de schoonheid van het samenstel der dingen in de schepping Gods, dat wanneer dit aesthetisch evenwicht bestaat, er ook statisch evenwicht is. Dat wil in dit geval dus zeggen, dat de wetten van de schoonheidsleer en die van de mechanica elkander dekken met haar eischen.

Dit aesthetisch evenwicht nu moet er zijn in elk bouwwerk. Elk gebouw op zichzelf, en elk complex van gebouwen moet volkomen evenwichtig zijn.

Ofschoon in het tot dusver besprokene ongetwijfeld reeds ideeën liggen, die ons ietwat vreemd aandoen — ofschoon reeds hier meer dan één punt is, dat reden geeft een verklaring te vinden voor velerlei „vreemde“ in onderscheiden producten van den nieuwen bouwtrant — toch zal men onmiddellijk gevoelen, dat het pantheïstische grondbeginsel eerst ten volle wordt uitgeleefd, daar, waar men handelt over de groepeerings der onderdeelen in het geheel van den bouw.

Volgens dit beginsel, zooals men het in onzen tijd, theosofisch uitgelegd en naar theosofische lijnen omgebogen, leert, is de dood een vorm van het eeuwige leven. De dood keert zich van dit leven af. Dit leven is voor den dood een leeg woestijn. Maar binnen in den dood is eerst de volle rijke genieting van de levensvolheid met den eeuwige.

Maar dat heeft ten gevolge, dat er een kunst-opvatting mogelijk is, waardoor de kunstenaar bedoelt heel het leven te concentreren binnen het gebouw, dat hij scheppen wil. Maar in het aanzicht van den dood bestaat er geen leven dan het eeuwige. De wereld buiten is ledig en waarde-loos als een woestijn.

Daarom zijn huizen en gebouwen, die deze gedachte uitdrukken, zóó, dat ze zich als met een blind gelaat naar buiten keeren. Evenals er in het gelaat van den doode een starre sturing is, angstwekkend in zijn geslotenheid, zoo ook is er in dit soort van gebouwen een statige harmonie van angstwekkenden eenvoud, en monotone ordening.

De bedekking van deze gebouwen dient evenwel de idee weer te geven, dat daar binnenin het leven oprijst omhoog in de concentrische kringen van den kegel, die doet opstaren naar omhoog, wanneer men zich daarbinnen bevindt.

Daarom is zulk een gebouw gedeukt met een koepel-dak, of met veelhoeken naar één verhoudingswet gerangschikt om één kern.

Van binnen-uit gezien geven immers ook de veelhoeken het idee van een concentrisch kringelen.

Maar bij deze geslotenheid van buiten past zich binnen aan een schier onbegrensde weelde. Immers in den dood is een machtige, onmetelijke rijkdom. En in het eeuwige leven is een eeuwige rijkdom en afwisseling. Daarom behoort er binnen dit huis te zijn een veelheid en een verscheidenheid, een verfijning en een inwikkeling van vormen, zoo veelsoortig als het menschelijk verstand ze maar denken kan. Wel is het noodzakelijk ook hier evenwicht te blijven, maar binnen de grenzen van de evenwichtswetten zijn er toch schier ontelbare mogelijkheden.

Nu zijn er ook andere vormen van bouw. Alle ze te bespreken zou ons veel te ver voeren. Daarom volstaan we met enkele andere te noemen.

Zooals men verstand was de besproken bouw-wijze er eene, waarbij gedacht werd aan een groepeerings van binnen uit naar buiten. De idee, die in het bouwwerk gelegd werd, was geheel innerlijk in het bouwwerk opgesloten, en de levensgedachte, die overheerschte, was die van het innerlijke levensfeest.

Maar bij het besproken voorbeeld werd gedacht aan een centrale rangschikking. Daarop wees het koepeldak, daarop wees ook het zich concentreren van den opwaartschen blik in één kern.

Evenwel kunnen we ons ook denken een rangschikking in één richting. In rechte lijnen, vooruit, maar dan ook verticaal omhoog, in een geleidelijke en rhythmische verfijning van maat en getal, kunnen de wanden oprijzen — en dan wel zóó, dat tegen die wanden aan de binnenzijde het verinnerlijkte leven zijn triumpfen viert. De opwaartsstrevende levensjubel spreekt zich tusschen ten volle uit in „de overwelvingen van vergeestelijking“, waar de geslotenheid van het binnen-leven opwaarts streeft naar den eeuwige.

Nog anders wordt de rangschikking der stof, wan-

²⁾ Immers stellen we de eerste afstand = x en de tweede = y dan krijgen we de vergelijking $\frac{13 \times 8 \times 5 \times x}{8 \times 5 \times 3 \times y} = 1$ indien volkomen evenwicht bestaat. Deze vergelijking nu is juist indien $x = 3$ en $y = 13$.

neer men deze twee vormen combineert, en een samenstel van ideeën ontstaat, waardoor het centrale en het rechtlijnige in den eenen bouw tot zijn recht komen.

Op de oogenschijnlijk meest eenvoudige onderwerpen nu wordt deze eisch van aesthetica toegepast.

Om de genoemde redenen mag b.v. een fabrieksschoorsteen nimmer vierkant worden opgetrokken. Immers het is eisch, dat hier het innerlijke leven (de rookafvoer!) zoo scherp mogelijk gescheiden blijve van de buitenwereld. En voor dat innerlijke bestaat geen voor en achter, maar er is slechts één heerschende richting — dat is de richting van het opwaarts streven. Zóó vinden ook in dit stelsel utiliteits-eisch en eisch van schoonheidsleer elkander.

Maar er is ten opzichte van de werken van 's menschen handen ook een andere wijze van zien mogelijk.

De eeuwige beschouwt zijn werk in de schepping. En hij ziet in die schepping zichzelf. Hij neemt daar-bij het juiste standpunt in, om zijn geest geheel harmonisch te concentreren op het juiste punt en in de juiste richtingslijn. De schepping is naar den eeuwige toe dus open, en zijn geest concentreert zich langs de juiste as van concentratie, zóó, dat hij in tijdloze contemplatie zichzelf beschouwt.

Hier nu is het andere voorbeeld voor den bouw. Was de eerste hoofdvorm die van concentratie van binnen uit, er is een tweede vorm: die van de concentratie van buiten-af.

Zooals nu ons oog een tempel is in een tempel — organisch met het lichaam één, en toch met eigen bestand, zooals onze blik één ziel is in een ziel — zóó is het bouwwerk, dat spreekt van buiten naar binnen, een tempel in Gods tempel.

En dan zijn hier twee principes.

Dat van den cirkel als grondslag, en dat van den vierhoek. Gelijk nu het in het begin van dit artikel gezegd zal te verstaan zijn.

Welnu, gebouwd volgens deze gedachte rijst het gebouw op, als één organisch geheel met zijn omgeving; uit een grondvlak, dat meer is dan een vierkant en dat minder is dan een cirkel. Het is rijk van buiten; in harmonische pracht zijn de deelen toch eindeloos gevarieerd. Het moet ook rijk zijn van binnen, omdat van het standpunt van den eeuwige gezien, „voorwerpelij“ en „onderwerpelij“ begrippen zijn, die elkander volkomen dekken.

Om evenwichtig te blijven zijn er aan het gebouw twee hoofdrichtingen, die van de beschouwings-as, en die van de loodlijn op deze as: die van richting en tegenrichting. Maar bij deze hoofdrichtingen, die dan natuurlijk vertegenwoordigd zijn door vier muren, zijn er veel gevels, die opwaarts streven als naar het oneindige. Zoo sluit zich dit gebouw aan de omgeving aan, en is de eeuwigheids-gedachte, die van den cirkel, in zijn alzijdigheid weergegeven.

Ziedaar een stukje „wijsbegeerte in steen“ van den modernen tijd.

J. WATERINK.

Correspondentie. In het vorige artikel waren een paar drukfouten ingeslopen, tengevolge waarvan het geheel schade leed.

In regel vijf onder figuur 4 leze men in plaats van AC² AE².

Vermoedelijk op verschrijving berust de fout in regel 20 onder figuur 4. Daar leze men: „b.v. CX zóó, dat CX weer middenevenredig is tusschen CD en DX“.

In het stuk was CX met CD verwisseld.

Hartelijk dank ik voor de vele brieven, die ik over het artikel van de vorige week kreeg. De belangstelling was veel groter dan ik had durven verwachten. Voor de vele vriendelijke woorden, die men mij schreef, dank ik zeer.

Tevens maak ik van de gelegenheid gebruik enkele opmerkingen te beantwoorden.

C. B. en Dr P. N. d. V. beiden te A. U. ziet, dat uw vermoeden van druk- of schrijffout juist was. Anderen waren minder vriendelijk dan U en spraken van een onjuiste voorstelling! Inzake de rekenkundige reeks vergist U zich, zooals ik nader hoop aan te toonen.

Corn. B. te A. Over de kwestie bouwkunst en bouwkunde, — meer schijn dan wezen m.i., handel ik nog wel eens. De genoemde werken zijn mij bekend, zoo U zien zult.

L. d. V. te D. en anderen. Aan het verzoek, de artikelreeks langer dan zes-deel te maken, zal D.V. worden voldaan. Toen ik ermee begon had ik zulk een belangstelling niet vermoed.

D. te V. en anderen. De constructie van den rechth. driehoek met een hoek van 51 gr. 50 min. behoeft ik in het artikel niet te omschrijven, aangezien zij voor het betoog van geen gewicht was. Die dus in dezen „met mij van meening verschillen“, zullen het verband tusschen de constructie en mijn betoog moeten aantoonen. Intusschen wil ik wel vertellen, hoe het gebeurt. Het construeren van de middenevenredige mag ik wel als bekend veronderstellen. Welnu, men neemt een lijn, b.v. ab, en construeert daarop de medenevenredige. Met deze als rechthoekszijde construeert men op de eerste lijn een rechth. driehoek. Men zal bij berekening volgens de goniometrische eigenschappen vanzelf de uitkomst vinden, dat de bedoelde rechth. driehoek een hoek heeft van 51 gr. 50 min.

D. A. R. te d.H. Op de door U gemaakte opmerking hoop ik terug te komen. Intusschen mijn dank.

Allen, die vragen stelden, verwijs ik verder naar het vervolg der artikelen.

J. W.